

Damir Kalogjera
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb

»TEŠKE RIJEČI« ZA LEKSIKOGRAFA

Ovdje su *teške riječi* one o kojima leksikograf mora posebno odlučivati i vagati hoće li ih unijeti u makrostrukturu svoga djela ili će ih izostaviti. Radi se o »tradicionalnim« tabuiranim riječima i o onima koje su tabuirane u vezi s trenutnim ideološkim nabojem u zajednici. Daju se primjeri iz leksikografske prakse za engleski jezik.

Teškim riječima u naslovu ovoga izlaganja držimo one o kojima leksikograf mora posebno odlučivati i vagati hoće li ih unijeti u makrostrukturu svoga djela ili ih izostaviti. Posebnu odluku ne donosi zbog toga što za dotične natuknice nema potvrda u uzusu ili što su rijetke, pa se njihovim zanemarivanjem štedi riječnički prostor, već zato što tako nalažu, po prosudbi leksikografa, »standardi tolerancije« potrošača kojima je rječnik namijenjen. Ako pak odluči da pokuju od tih riječi unese, posebno će se pozabaviti ustrojstvom natukničke mikrostrukture s obzirom na stilističku odrednicu, ali i na definiciju bilo cijele natuknice ili pojedinoga njezina smisla.

Dakako da tih nekoliko uvodnih riječi daje naslutiti da ćemo govoriti o tabuiranim riječima. Samo što pored »tradicionalnih« tabua, postoji velik broj tabuiranih riječi ili nekih njihovih prenesenih ili figurativnih značenja, koja su vezana uz trenutne ideološke naboje u pojedinim zajednicama. Čest je slučaj da te natuknice nisu prije izazivale posebnu pozornost.

Rječnici su različiti, jer imaju svoju namjenu i svoje ciljane potrošače. Međutim odanim je leksikografima nakana raditi obuhvatan, opisan rječnik, a stanovit, naobraženiji dio javnosti to od njih prešutno i očekuje.

Opisni rječnik treba razlikovati od rječnika kao savjetnika »dobroga« ili »lijepoga« jezika, za kojim žudi dobar dio manje sofisticirana tržišta, koji će, opet prešutno, smatrati, da ako u rječniku nema koje riječi, nje nema ni u »dobrome« jeziku i da je se treba kloniti. Tu skupinu korisnika ne muči briga tko određuje što je to dobar jezik.

To se pitanje međutim postavlja mislećem leksikografu.

Dosada su »dobar« sloj vokabulara i u najrazvijenijim leksikografijama određivale prestižne društvene grupe, odnosno vodeće društvene ideologije,

koje su onda leksikografi prihvaćali često prešutno, a možda i podsvjesno. Po tome su rječnici suptilna zrcala nekih obilježja društva u kojemu su nastali. Naivno bi bilo tvrditi da će se leksikografija potpuno osloboditi ideologija. Ali kad leksikografi postanu svjesni moći ideologija, onda valjda mogu biti na oprezu da im ne postanu potpuna igračka. Bilo bi korisno da rječnici koji su iz različitih razloga dobili u nekoj jezičnoj zajednici autoritativni status, kroz rječnički odabir ne propisuju neki utopijski jezik, već da, koliko je to uopće moguće, opisuju vokabular u upotrebi.

Taj je cilj međutim dosta teško postići. Dvojbu opisni ili propisni rječnik sazeo jedan naš filolog duhovitim naslovom svoga članka iz kasnih šezdesetih, »rječnik jezika ili jezik rječnika«. Napetost između ta dva projekta stalno postoji i mi je ovdje dotičemo.

Osvrnut ćemo se na poteškoće sastavljanja opisnoga i objektivnog rječnika služeći se s nekoliko anegdota iz engleske i američke leksikografske prakse.

Na području engleskoga jezika, najprije u Britaniji pa i u Sjedinjenim Državama, razvila se u devetnaestom stoljeću metaleksikografska teorija prema kojoj se rječnici trebaju temeljiti na odabranim korpusima potvrda. U rječnik se unose sve riječi koje se pojave u korpusu, a značenje im se utvrđuje uz pomoć konteksta. Korpus nije samo sinkronički, već je on i dijakronički, tako da se riječ prati od prve zapisane pojave. (Danas je korpusni pristup uz računala općepoznat, ali nije na odmet sjetiti se početaka i poteškoća koje još u vezi s tim pristupom traju.)

Trebalo je biti da korpus kao temelj prekine s proizvoljnošću izbora natuknica i definicija, te se nastojala postići objektivnost u makrostrukтури i mikrostrukтури opisnoga rječnika. Kao uzor prizvoljnosti leksikografima engleskoga jezika služio je vrlo utjecajan rječnik Samuela Johnsona iz 1755., djelo često citirano zbog duhovitosti i samovolje.

No već prvi korak, sam korpus (koji su, usput rečeno, dobrovoljno sakupljali obrazovani čitaoci u slučaju velikoga Oxfordskog rječnika 1857–1933) upućivao je na ograničenost izbora. Primjeri su dolazili mahom iz objavljenih književnih djela, što se može shvatiti kao da su rječnika dostojne samo one riječi koje upotrebljava potvrđeni pisac, kao i to da samo takav pisac može kovati nove riječi. (Poslije u sedamdesetim i osamdesetim godinama dvadesetoga stoljeća, taj se izbor oprezno proširio i na druge izvore.)

No da i iz tako izabrana korpusa nije lako unositi sve riječi i sva njihova značenja koja se prepoznaju u kontekstu, pokazat ćemo najprije na primjeru oxfordskih rječnika prema zapisima jednog od glavnih urednika Roberta W. Burchfielda (Burchfield 1972, 1980). Za trenutak ćemo ostaviti po strani »tradicionalne« tabue, vezane uz riječi koje se odnose na tjelesne dijelove i procese, spol i religiju, i podsjetiti se na neke druge koji i nisu »pravi« tabui, ali jesu natuknice za »posebno rukovanje« koje se umnažaju u engleskom jeziku (i u nekim drugim jezicima) i ideološke su naravi.

»Nova osjetljivost«

Sljedeće treba čitati vodeći računa o tome da je engleski bio i jest u međunarodnoj upotrebi izvan Britanije i Sjedinjenih Država, najprije u kolonijama i dominionima, a onda i izvan njih, i da je sve to područje tržište za engleske rječnike.

Već je dvadesetih godina dvadesetog stoljeća postalo jasno, zbog protesta pa čak i diplomatskih sporova oko definicije etničkih naziva na temelju uzusa (što uključuje njihovo prošireno i preneseno značenje) kao što su: *Židov (Jew)* »beskrupulozni zelenaš, onaj koji se cjenka«; *Turčin (Turk)* »član otomanske rase; nepodnošljivo dijete«; *Tatarin (Tartar)* »stanovnik Tatarske itd.; neugodna osoba, čudak«; *jezuit (Jesuit)* »član Družbe Isusove, prijetvorna osoba«; *Palestinac (Palestinian)*, »domorodac, stanovnik Palestine, osoba koja nastoji raseliti Izraelce iz Palestine«. Na udaru su se našle i definicija države Pakistan (»posebna muslimanska država u Indiji, muslimanska samouprava«), imenice *Crnac/crnac* (s velikim ili malim slovom) itd. Svi su ti sporovi već tada otkrivali da unošenje natuknica i njihovih značenja samo zbog toga što su u uporabi u dotičnome smislu neće ići (već da ih se ili zanemari ili pomno kvalificira stilističkim odrednicama). No to je bio tek početak. Pored etničkih naziva i niz drugih natuknica prijeći će s vremenom u »teške riječi« za leksikografa.

Koliko su se leksikografi stare pozitivističke škole osjetili pogođenima ovim prosvjedima vidi se iz sljedećih izjava:

»(...) nije dužnost leksikografa da prosuđuje o pravednosti prikladnosti tekuće uporabe«, tvrdio je R. W. Chapman iz Oxford University Pressa. A »legendarni« (za angliste) H. W. Fowler¹, urednik Džepnoga oxfordskog rječnika, napisao je:

»Sastavljač rječnika mora zabilježiti ono što ljudi govore, a ne ono što on misli da bi uljudno trebali reći.«

I dalje:

»Hoćemo li zauzeti autokratski nadzor nad jezikom i osuditi na smrt sve riječi i fraze koje ne uživaju našu naklonost.«

Fowler je osjećao da ako donosi ta inkriminirana značenja natuknica, njegov ih Rječnik ne održava na životu — a to je bio žalac kritike —, već je nevolja što ta značenja nisu u opasnosti da odumru (prema Burchfield 1980:16).

Nesporazumi oko definicija etničkog nazivlja rezultat su povijesno-geografskih promjena, koje bivaju popraćene visokim emocijama.

Po Burchfieldovu mišljenju, leksikografi su laka meta napada za nosioce takvih emocija. Podalje od iskustva dnevnoga političkog vrenja, oni su knjiški

---

¹ H.G. Fowler, srednjoškolski nastavnik, autor je između ostaloga i idiosinkratičnoga jezičnog savjetnika *Modern English Usage* (1926), koji se u redakcijama naprije E. Gowersa, a onda R. W. Burchfielda, još uvijek tiska i ima utjecaja u dilemama oko britanskoga uzusa, pa čak i američkoga.

ljudi koji prilaze svom poslu na temelju prihvaćenih principa da opišu jezik kako se upotrebljava, makar to bilo neugodno, neodgovarajuće i za žaljenje.

Dakako da bi se takvo ponašanje leksikografa moglo protumačiti i drugačije, što i impliciraju kritičari, tj. prihvaćanjem suvremenih etničkih stereotipa.

Kroz pola stoljeća, nakon opisanih nesporazuma, zbivale su se promjene u društvenim shvaćanjima, pa su se spontano odrazile u uzusu ili se uzus mijenjao pod pritiskom zainteresiranih grupa. Potonje akcije dobile su različit naziv prema uglu gledanja pojedinih promatrača. Britanski povjesničar Trevor-Roper nazvao je to »epidemijskim bjesnilom ideoloških uvjerenja«. Malo poslije, s mnogo više razumijevanja, Randolph Quirk, gramatičar i povjesničar jezika, tu pojavu imenuje »novom osjetljivošću« (*new sensibility*, Quirk 1990:75). Konzervativniji suvremenici, bliži pogledima prvospomenutoga povjesničara, ironično su imenovali to prosijavanje jezične upotrebe »političkom ispravnosću« (*political correctness*). Naziv se toliko udomaćio da se zaboravlja njegova ironična sastavnica. (I u nas se pojavio u novinama oko 1993., v. Kalogjera 1993:11).

Naime, u vokabularu (engleskom) otkrivaju se ugrađene predrasude prema ženama, rasama, strancima, invalidima itd. No ne ostaje se samo na konstataciji, već stanoviti krugovi traže da rječnici »dobiju regulativnu ulogu u socijalnim, političkim i vjerskim stavovima«. (Burchfield 1980:19).

Razmotrit ćemo nekoliko primjera, o kojima će, za ishod tih zbivanja, leksikografi morati razmisliti.

U vrlo razrađenom *Vodiču za pisanje bez pristranosti* (*Guidelines for Bias-Free Writing*) (1995) Marylyn Schwartz i grupa urednica američkih sveučilišnih naklada vrlo nas taktično uvode u mogućnost kako pojedine uhodane riječi mogu postati pogrdnima i uvredljivima.

Sobzirom na seksizam, diskriminaciju žena u društvu i stvaranje negativnih stereotipa po spolu, trebalo bi izbjegavati imenicu čovjek (*man*) u generičkom smislu i zamijeniti je nizom drugih riječi bez oznake spola kao što su: »ljudsko biće« (*human, humanity, human being, human species* itd.) Dakle trebalo bi izbjegavati tu riječ u rečenicama kao što je: »Središnje pitanje u čovjekovu razvoju bila je dvonožnost.« (*The central issue in man's evolution was bipedalism.*)

S obzirom na etničku osjetljivost trebalo bi izbjegavati nazive kao što su »sijamski blizanci«, a preporučuje se »spojeni blizanci«.

»Daleki istok« jest europocentričan, bolje je »Istočna Azija«; »azijatski« se smatra uvredljivim, osobito kad se govori o narodu, bolje je »azijski«; »crn« i »bijel« u sklopu simbolike boja treba pažljivo upotrebljavati (u zemlji u kojoj žive osobe crne puti), osobito u smislu »ocrniti« (oklevetati) (*blacken*) nasuprot »bijel (čist) kao snijeg« (*white/pure as snow*); *Crnac* (*Black, Blacks*) upotrebljava se, ali tu imenicu sve više zamjenjuje *Afrički Amerikanac* (*African American*) jer neki smatraju da je bolje osobu označiti podrijetlom nego bojom kože, dakle rasno. »Eskim« je etimološki pogrdan (»onaj koji jede sirovo meso«), bolje je *Inuk*, sing., *Inuit*, pl.; »zemlje u razvoju« (*developing countries*) zbog toga što naziv

upućuje na Zapad kao normu, bolje je »novoundustrijalizirane zemlje« (*newly industrialized countries*);

U religijskim terminima: »crkva« (*church*) jest kršćanskocetrična, bolje je »bogomolja« (*place of worship*). Oprez se preporučuje i s nazivima »kult« (*cult*), »sekta« (*sect*) i »fundamentalist« (*fundamentalist*) jer u pojedinim kontekstima mogu biti uvredljivi.

Umjesto »brak« (*marriage*) bolje je »obvezatni odnos« ili »primarni odnos« (*committed relationship, primary relationship*). »Djevojačko ime« (*maiden name*) bolje je zamijeniti nazivom »obiteljsko ime«, »rođeno ime« (*family name, birth name*).

U navođenju primjera ograničili smo se na neke riječi i nazive koje je kulturno lako prevesti i shvatiti u prijevodu. Taj vodič, vrlo zanimljivo i promišljeno pisan, donosi još mnogo primjera i objašnjenja koji su vezani uz američku kulturu, a sve u cilju zajedničke politike sveučilišnih izdavača da se akademski tekstovi oslobode pristranosti, stereotipa i uvredljiva jezika. Kao dokument tipičan je za ono što Quirk naziva »širenjem zajedničkih uvjerenja«, s tim što bismo ipak dodali da su ta uvjerenja proširena među akademskom elitom (gdje se, dakako, nađu i njihovi kritičari).

Izdanja poput spomenutoga vodiča ima danas više.

Kao radikalni protuseksistički pokušaj navest ćemo nekoliko zahvata u religijske tekstove u knjizi *Novi Zavjet i Psalmi : Inkluzivna verzija*, koju je priredilo šest teologa, a izdao Oxford University Press 1995. U tim tekstovima autori izbjegavaju naziv »Otac« za Boga i zamjenjuju ga nazivom »Otac-Majka« (*Father-Mother*). »Sin Božji« (*Son of God*) jest »Dijete Božje«, (*Child of God*), »Kraljevstvo Božje« (*Kingdom of God*) zbog androcentričnosti i patrijarhalnosti postaje »Božje područje« (*Dominion of God*) itd. (Magner 1996).

U temelju je svih tih intervencija važnost koja se pridaje jeziku i riječima u djelovanju na društvo odnosno na percepciju osoba i pojava. To je staro filozofsko pitanje vezano uz imena Humboldta, Sapira i Whorfa i drugih, po kojima jezik filtrira našu percepciju stvarnosti. U jednom primijenjenom akcijskom tumačenju uporaba nekih riječi i izraza, u nekim njihovim značenjima, perpetuira kulturalne stereotipe.

Ma kako bila plemenita nakana pokretača te jezične higijene, reakcije nisu izostale. Pritisak na jezičnu uporabu obično rezultira humorom. Pojavilo se nekoliko humorističkih rječnika koji izruguju i izmišljaju "politički korektne" riječi i tekstove.

Tako se za pridjev »ružan« (*ugly*) predlaže »estetski upitan« (*aesthetically challenged*), a za pridjev »prljav« »higijenski upitan« (*hygienically challenged*) itd. (Rees 1993).

U vezi s tim pritiscima tu i tamo spomene se Orwellov *Newspeak*, s pravom ili ne.

Sva ta zbivanja imaju izravnu vezu s leksikografskim izborom i organizacijom natuknice. Ako leksikograf hoće opisati uzus, a k tome ne želi biti izložen optužbi da podupire društveno štetne stereotipe, trebat će usredotočiti veću

pozornost na stilske odrednice, koje će mu ipak omogućiti da ne iznevjeri opisni pristup leksikografskom radu.

»Tradicionalni« tabui

Dok »nova osjetljivost« dovodi do otkrivanja novih tabua ili barem stigmatiziranih i za leksikografa »teških riječi«, nešto se zbiva i s »tradicionalnim« tabuima. U posljednjih se tridesetak godina, naime, sve više pojavljuju u pisanom jeziku, uglavnom u književnosti, manje u novinama, ali i u kazalištu, u elektronskim medijima, a onda i u rječnicima. Tabuirane riječi u engleskom kao i u mnogim evropskim jezicima odnose se, kako rekosmo, na spolne organe i snošaj, na tjelesne funkcije i izlučine te na riječi iz religije, s time da snaga tih riječi iz pojedinih domena kulturalno varira od jezika do jezika.

Sve temeljne imenice iz prvih dviju domena pišu se s po četiri slova pa se za njih upotrebljava eufemistički izraz »četveroslovne riječi« (*four-letter words*). Kako su jednosložne, postoji za njih i eufemizam »jednosložnice« (*monosyllables*).²

Teško je reći otkada se osjeća da su te riječi opscene, odvratne, da njihova uporaba vrijeđa prihvaćene standarde morala. Iz literature se dađe naslutiti da ta pojava ima veze s uobličavanjem biranoga jezika, dakle sa standardizacijom (Lighter 1994). Može se pretpostaviti da su neke od današnjih tabuiranih riječi bile prije toga uobičajene da se označi dijelove tijela i tjelesne funkcije.

S obzirom na to da je standardizacija utjecala u prvom redu na uzus obrazovanih, viših slojeva, čini se logičnim da te riječi slobodnije kolaju u nižim društvenim slojevima (i da se u dijalektima lakše prihvaćaju).

Ako je suditi po broju napisa, uporaba jednosložnica, ali i drugih tabuiranih riječi i izraza, uvijek je jako zanimala govornike engleskoga jezika, kako laike, tako i filologe. Razlog je možda bio u tome što one nisu bile samo društveno proskribirane, već su bile proskribirane i zakonom. Tako iz tih napisa proizlazi da se čistunstvo što se tih riječi tiče kretalo u valovima. Cromwell je za građanskoga rata (oko 1642.) naplaćivao vojnicima koji su psovali novčane kazne, a išao je u krajnosti, pa im je znao zbog toga bušiti jezik užarenim željezom. Restauracija Charlesa II. (1660.) bila je razdoblje slobodnog ponašanja, kao reakcija na prethodno puritanstvo, da bi se odnos prema psovkama opet postrožio. Poznati i utjecajni *Rječnik engleskoga jezika* Samuela Johnsona (1755.) nije donio riječi za spolne organe i spolni akt, ali donosi neke »lakše« tabuirane riječi, koje je autor našao u književnosti.³ Oko 1800. godine svijest o tabuiranim riječima vrlo je visoka kao uvod u hipokritično moraliziranje i hiperrespektabilnost vik-

² Riječi *arse, cunt, cock, fart, fuck, shit* itd.

³ Npr. *fart* 'puštanje vjetra'. — Neizbježiva je u vezi s izborom tabuiranih natuknica anegdota, prema kojoj je neka dama iz književnih krugova pohvalila Samuela Johnsona što u rječnik nije unio neuljudne riječi. Navodno je dr. Johnson odgovorio: »Ne, gospodo, nadam se da nisam uprljao prste. Međutim vidim da ste ih vi potražili.«

torijanskoga doba. To je vrijeme kad Thomas Bowdler priređuje pročišćenoga *Obiteljskoga Shakespearea* (1818.) u deset svezaka i nadahnjuje suvremenike da uvedu prema njegovu imenu novi glagol i imenicu u engleski jezik koji označuju cenzuriranje teksta (*bowdlerize, bowdlerization*). Zakon o opscenim izdanjima iz polovice 19. stoljeća prijeti progonom pisca, izdavača i posjednika seksualno eksplicitnih tekstova. Eric Partridge u svom *Rječniku slenga i nekonvencionalnoga engleskog jezika* (1937.) tabuirane riječi zbog spomenutoga zakona bilježi slovima i zvjezdicama (npr. f*ck).

Zaokret u odnosu prema tabuiranim riječima u tiskanom obliku predstavlja sudski proces protiv nakladnika Penguin zbog objavljivanja romana D.H. Lawrencea *Lady Chatterley's Lover* (Ljubavnik Lady Chatterley, 1960.). Zahvaljujući reviziji zakona o opscenim izdanjima (1959.), nakladnik je oslobođen krivnje. Od onda opisni rječnici kao što je III. Websterov (1961.), Penguinov (1965.) i oxfordski engleski rječnik (1968.) odlučuju uključiti tabuirane riječi tumačeći tu odluku tvrdnjom da su se »standardi tolerancije« promijenili. Od većih rječnika samo je *New World Dictionary* u tom razdoblju zadržao staru politiku pravdajući to da bi unošenje »najpoznatije riječi u engleskom jeziku«, one za spolni čin, smanjilo prodaju rječnika po školama. U napisima se ironično citira tvrdnja urednika spomenutoga rječnika, gdje se izostavljanje tabuiranih riječi opravdava činjenicom da se u posljednje vrijeme toliko upotrebljavaju i toliko su poznate da i ne trebaju tumačenja.

Kako objasniti novu permisivnost u pisanom jeziku i rječnicima? Kvari li se svijet, kad publikacije krše »uljudnu uzdržanost« koju su toliko podržavale?

Lingvisti se trse da tu pojavu objasne.

Randolph Quirk, britanski gramatičar i povjesničar jezika, pokazuje kako se ukočenost i formalnost engleskoga pisanog jezika iz ne tako davnih vremena, od Dickensa, pa i Hermana Wouka nakon drugoga svjetskog rata do uvodnika *Timesa*, mijenja pod utjecajem govorenoga jezika. U tome on prepoznaje »demotski glas«, koji potiskuje stariji, »hijeratski« (prema grčkom »svećenički«). Taj »demotski glas«, koji je uvijek »birao riječi« manje nego »hijeratski«, donosi i novu slobodu u upotrebi ranije tabuiranih riječi (Quirk 1980). Uz to tumačenje može se nadovezati mišljenje još jednoga povjesničara engleskog jezika, Normana Blakea. Po njemu latinski kao jezik iz kojega se posuđivalo u formalni (elitni) engleski, kad je zatrebala nova riječ, sve je manje poznat. Pronalaze se zato novi izvori posuđivanja, tj. kolokvijalni govor i sleng, osobito otkad su skinute barijere prema tome sloju jezika (Blake 1996:235).

Kritika negativnih stereotipa u jeziku i veća sloboda donedavno tabuiranih riječi rezultat su istih društvenih kretanja, misli Randolph Quirk. U obje pojave znatnoga udjela imaju mladi ljudi, koji usmjeruju jezičnu uporabu. Njome iskazuju a) suosjećanje prema drugome u društvu, naročito prema zakinutom, stigmatiziranjem riječi koji vrijeđaju žene i manjinske skupine (homoseksulce, invalidne osobe, rase i etničke grupe); b) prezir prema licemjerju i c) odlučnost

da se istraži ljudsko iskustvo do samih granica individualnih potreba većom slobodom u uporabi izravnih naziva za dijelove tijela, tjelesne funkcije i za svaku vrstu spolnih činova. U povijesnoj perspektivi novo vrijeme u svojem ikonoklastičnom utjecaju naliči na renesansu ili reformaciju po novom »širenju zajedničkih vjerovanja« koja preispituju temelje društva i njegovih vrednota. No, uz dobre strane idu i loše, jer svaki veliki društveni pokret proizvodi i svoje devijacije, pa pokazuje uz liberalnost i crte totalitarnosti.

Uza sve to može se reći da je engleski jezik sociolingvistički zdraviji sada nego onda kad su pisci morali izbjegavati riječi koje su im trebale (Quirk 1980:4,14).

Pretpostavljamo da se ova leksikografska bilješka ne mora samo odnositi na engleski jezik i kulture koji se njime služe. Uz stanovite ograde i preznakovljenja pokoje od tih pojava i objašnjenja mogu biti zanimljive i hrvatskim leksikografima kad pretražuju tekstove i listaju ono malo postojećih rječnika.

Bibliografija

- Andersson, Lars-Gunnar, Peter Trudgill. 1990. *Bad Language*. Penguin Books.
- Birchfield, Robert, W. 1972. Four-letter words and the OED. *The Times Literary Supplement*, 1233, 13.10.1972.
- Birchfield, Robert, W. 1980. Dictionaries and Ethnic Sensibilities, u *The State of the Language*, eds. Leonard Michaels and Christopher Ricks, University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 15–23.
- Kalogjera, Damir. 1993. Jedan sociolingvistički pogled na Oxfordski engleski rječnik, u *Rječnik i društvo*, urednici Rudolf Filipović, Božidar Finka i Branka Tafra. Zagreb : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
- Kalogjera, Damir. 1993. PC i pouka engleskog. U knj. *Trenutak sadašnjosti u učenju jezika*, urednici Marin Andrijašević i Yvonne Vrhovac. Zagreb : Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku. 11–17.
- Random House Historical Dictionary of American Slang*, 1994, XXI, urednik J. E. Lighter.
- Magner, Thomas. 1996. Attempts to Purge American English of Bias and Stigma. U knj. *Studies Of and About Language*, urednica Slobodanka Čolić. Beograd. 91–103.
- McArthur, Roshan. 1996. Taboo words in print. *English Today*, 47, Vol. 12, No. 3. 50–58.
- Quirk, Randolph. 1980. Sound Barriers and Gangbangsprache. U knj. *The State of the Language*, eds. Leonard Michaels and Christopher Ricks. Berkeley and Los Angeles : University of California Press. 3–14.
- Quirk, Randolph and Gabriele Stein. 1990. *English in Use*. Longman.
- Rees, Nigel. 1993. *Politically Correct*. London : Bloomsbury.
- Random House Historical Dictionary of American Slang*. 1994. Ed. J.E. Lighter.
- Schwartz, Marilyn and the Task Force 1995. *Guidelines for Bias-Free Writing*. Bloomington : Indiana University Press.

On “difficult words” in dictionaries

Summary

“Difficult words” are taken to be those that the dictionary maker has to give special consideration to in having to decide whether to include them in the macrostructure of his/her work or not. They are “traditional” taboo words as well as those that have special ideological connotations in a speech community in a certain period. The author gives examples from the English lexicographical practice.

Ključne riječi: rječnici, tabuirane riječi, engleski jezik

Key words: dictionaries, taboo words, English language